

ელისაბედ ბალიაშვილი,

*ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის
ფაკულტეტის მოწვეული პერსონალი*

ერთხელ კიდევ საქართველოს მთიანეთის ტურისტული პოტენციალის შესახებ

ანოტაცია

სტატიაში - „ერთხელ კიდევ საქართველოს მთიანეთის ტურისტული პოტენციალის შესახებ“ - როგორც მისი სათაურიც გვიჩვენებს, განხილულია ტურიზმის განვითარების პოტენციალი საქართველოში მისი მთიანი ნაწილის - სვანეთის, ხევსურეთის, თუშეთის, ფშავის და სხვა მთიანი მხარეების კონტექსტში.

სათანადო ინფორმაციით სტატიის ავტორი ასაბუთებს, რომ საქართველოს ამ მთიან მხარეებს დიდძალი ტურისტული სიმდიდრე გააჩნიათ და თუ რამე უშლის ხელს იქ ტურიზმის ინტენსიურ და ფართო მამსტაბით განვითარებას, ეს არის მათი კეთილმოწყობლობა. მთავრობის მხრიდან მთის მიმართ პასიური დამოკიდებულება, ავტორის აზრით, საბჭოური მემკვიდრეობაა, ხოლო მთის კეთილმოწყობაზე დახარჯული სახსრების სიმცირე - „ინვესტიციური ახლომხედველობა“.

თავისი მოსაზრებებით და სხვა მეცნიერთა ნაშრომებიდან მოტანილი ამონარიდებით, ავტორი ასაბუთებს, რომ საქართველოს მთიანეთს ტურიზმის გარდა, სხვა დარგის განვითარების ალტერნატივა არა აქვს. ამიტომ საქართველოს მთიანეთი მხოლოდ ტურიზმისთვის უნდა გამოვაცხადოთ თავისუფალ ეკონომიკურ ზონად და მივცეთ ყველა საჭირო შეღავათები. საქართველოს მთიანეთის კეთილმოწყობის და იქ ტურიზმის განვითარების საუკეთესო მაგალითად ავტორს ურუგვაი მიაჩნია.

საკვანძო სიტყვები: მთიანეთი; მთის ტურიზმი; მთიანეთის ტურისტული პოტენციალი; მთიანეთის ინფრასტრუქტურა.

შესავალი

საქართველოს ტურისტულ პოტენციალზე ბევრი იწერება. მისით დაინტერესდნენ მეცნიერებაც და პრაქტიკოსებაც. საქართველოში იგი ერთ-ერთ პრიორიტეტულ დარგად არის მიჩნეული. ტურიზმის განვითარებით არა მხოლოდ საქართველო, არამედ, მთელი მსოფლიოა დაინტერესებული. მასზე მოთხოვნა დიდია, მისი დაკმაყოფილების დანახარჯები კი - შედარებით მცირე.

ქართველი მეცნიერის ვლ. პაპავას აზრით, „მხოლოდ ტურიზმით ფეხზე ვერ დავდგებით“ [1, გვ. 8]. ჩვენი აზრით, ეკონომიკის ეს სექტორი საქართველოს იმ რეგიონებში უნდა განვავითაროთ, სადაც სხვა დარგები ვერ განვითარდება, და, სადაც ტურიზმის განვითარებისთვის უნიკალური რესურსია თავმოყრილი. ჩვენს ქვეყანაში კი ასეთს საქართველოს მთიანეთი წარმოადგენს. მისი დასახლებები ბუნებრივი, ეკონომიკური, სოციალური და ეთნო-კულტურული თავისებურებების მიხედვით, მნიშვნელოვნად განსხვავდება როგორც დაბლობის საცხოვრებელი არელებისგან, ისე ერთმანეთისგანაც.

ყველასათვის ცნობილია, რომ მთის განვითარებისადმი განსაკუთრებული პოლიტიკის გატარების საჭიროება აღიარებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ. 2012 წელს რიო-დე-ჟანეიროში გამართულ მდგრად განვითარებასთან დაკავშირებულ გაერთიანებული ერების კონფერენციაზე, კვლავ დადასტურდა მაღალმთიან რეგიონებში მდგრადი განვითარების აუცილებლობა. საქართველოს მთავრობა მიერთებულია „რიო +20-ის“ 2012 წლის N66/288 დეკლარაციას და შესაბამისად აღებული აქვს მთის რეგიონების მდგრადი განვითარების ვალდებულება საერთაშორისო დონეზე, რაც უდაოდ მისასაღმებელია.

****

არის ასეთი მოარული ფრაზა: „მთის გადარჩენა ქვეყნის გადარჩენას ნიშნავს“-ო. ეს ფრაზა ალბათ, უფრო ქვეყნის თავდაცვის მნიშვნელობითაა შექმნილი, რადგან, მთა ერთგვარი ზღუდეა, დაბრკოლებაა მტრისთვის, და არა ეკონომიკის განვითარების მნიშვნელობით. თუმცა, ყოველგვარი პათეტიკის გარეშე, საქართველოს მთას, თვით მაღალმთიანსაც კი, და მის მუდმივი თოვლ-ყინულით დაფარულ მწვერვალებს - მყინვარწვერს, თეთნულდს, შხარას და სხვებს, ეკონომიკური განზომილებაც გააჩნიათ. ამ განზომილებას მას მხოლოდ ტურისტები აძლევენ - ვიღაცას მათი

დალაშქვრა სურს, ვიღაცას კი - მხოლოდ მათი მზერით ტკბობა. ამაში ისინი მყარ ვალუტას იხდიან, რომელიც ქართველ ხალხს - მშვიერს, ჩაუცმელს, დაუხურავს - ძალზე სჭირდება.

ცნობილია, რომ შემოსავლებში მოსახლეობის უთანასწორობა მსოფლიოში კი არ მცირდება, არამედ იზრდება. განვითარებულ ქვეყნებში ამჟამად მდიდართა კლასის ზედა 1%-ის შემოსავალი მთლიანი შემოსავლის 10%-ია [2]. აშშ-ში სიმდიდრის ერთ მესამედს მოსახლეობის 1% ფლობს, ხოლო, ასევე, 1%-ის ხელშია მსოფლიო სიმდიდრის თითქმის ნახევარი [3]. მსოფლიო სიმდიდრე კი ცოტა არ არის. იგი 110 ტრილიონ დოლარს შეადგენს. ამ სიმდიდრის გარკვეულ ნაწილს მისი მეპატრონეები დასვენებისათვის და მოგზაურობისთვის ხარჯავენ. განსაკუთრებით მოსწონთ მათ მათთვის უცნობი, თვითმყოფი მხარეები. ერთ-ერთი ასეთია საქართველო.

ისედაც ტროპიკულ აფრიკაში, მიმდინარე გლობალურმა დათბობამ კილი-მანჯაროს მთაზე თოვლის დნობას შეუწყო ხელი. ტანზანიაში „ტირიან“ - მდიდარი ტურისტები შეგვიმცირდებიანო. მათ, მხოლოდ ეს ერთი მაღალი მთა აქვთ, ჩვენ კი მრავალი - თოვლიანიც და უთოვლოც...

მთებს საქართველოში ორ მესამედზე მეტი უკავია: საქართველოს ტერიტორიის 26,7% - 500 მეტრზეა ზღვის დონიდან, 24,7% - 500-დან 1000 მეტრზე, 19,1% - 100-1500 მეტრზე, 31,5% - 1500-3000 მეტრზე, ხოლო 1,5% - 3000 მეტრზე ზევით მდებარეობს [4, გვ. 109-110].

მთიანეთის განვითარების პრობლემის მიმართ განსაკუთრებით შეიცვალა დამოკიდებულება რიო-დე-ჟანეიროს სამიტის შემდეგ, რომელიც ჩატარდა 1992 წელს, და, რომელზეც მთიანეთის განვითარების ფუძემდებლურ კონცეპტუალურ და მეთოდოლოგიურ ბაზად ამავე სამიტზე მიღებული მდგრადი განვითარების კონცეფცია იქნა აღიარებული. ამას მოჰყვა ამ პრობლემისადმი მიძღვნილი სხვა-დასხვა სამიტები (ინდონეზიის - 2002 წელს, იოანსბურგის - 2002 წელს, ბიშკეკის - 2003 წელს), რომელთა შემდეგაც „მთიანეთის მიმართ მეცნიერების მიდგომები დაუახლოვდა ერთმანეთს და მიღწეულია კონსენსუსი: მთიანეთი განიხილება, როგორც უნიკალურ ფუნქციურ-ტერიტორიული წარმონაქმი, რომელიც განმსაზღვრელ როლს ასრულებს მსოფლიოს (შესაბამისად, ქვეყნების) განვითარების პროცესში. დაკონკრეტდა მთიანეთის როლი და მნიშვნელობა გლობალური

ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებაში. განსაკუთრებული დატვირთვა მიეცა მთის რეგიონების კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება-განმტკიცებას, კერძოდ, ცხოვრების წესს, მეურნეობის ტრადიციებს, ფოლკლორის მრავალფეროვნებას და სხვას“ [4, გვ. 110].

მდგრადი განვითარების საკითხი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ და ეკოლოგიური განვითარების მაგისტრალურ მიმართულებას წარმოადგენს. იგი რთულ საზოგადოებრივ პროცესებს მოიცავს. გაეროს შეფასებით „იგი უნდა პასუხობდეს თანამედროვე საზოგადოების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას და ამავდროულად მომავალი თაობების განვითარების ინტერესებსაც უნდა ითვალისწინებდეს [5, გვ. 128]. მდგრადი განვითარების კონცეფცია ფართოდ განიხილება ქართველი მეცნიერების მიერაც. მდგრადი ტურიზმის განვითარების ტრანსდისციპლინურ კვლევაზე ნაშრომები გამოაქვეყნეს პროფესორმა ი. ხელაშვილმა [6] და პროფესორებმა ი. იაშვილმა და თ. დოლონაძემ [7]. პროფესორმა ი. ხელაშვილმა საქართველოს მთიანი, შავიზღვისპირა და დაცული ტერიტორიების მაგალითზე, პროფესორებმა ი. იაშვილმა და თ. დოლონაძემ კი - იმერეთის სოფელ ყუმისთავის მაგალითზე.

ქართველი მეცნიერების დაინტერესება მდგრადი ტურიზმის განვითარებით იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ტურიზმს განსაკუთრებით სამთო ტურიზმს, თუ მისი განვითარებისას გათვალისწინებული იქნა მაღალმთიანი რელიეფის რისკები, მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია საქართველოს მდგრად განვითარებაში.

ზოგადად, საქართველოს ტურიზმის ეკონომიკური პრიორიტეტულობის კრიტერიუმებს შორის ერთ-ერთია რეგიონული ეკონომიკური განვითარების დონის გამოთანაბრების რეზერვების არსებობა, რომელსაც იძლევა ტურისტული პოტენციალის ბუნებრივ-გეოგრაფიული განლაგება ქვეყნის ტერიტორიაზე [8, გვ. 224].

ამ მხრივ, განსაკუთრებით მისახედია საქართველოს მთიანი რეგიონები, რომლებიც იცლება მოსახლეობისგან სამუშაო ადგილების არ ქონის გამო.

საქართველოს მაღალმთიან რეგიონებს აქვთ უნიკალური ტურისტული რესურსების უაღრესად დიდი მარაგი და მთელი წლის განმავლობაში მათი ეფექტურად გამოყენების შესაძლებლობა. მაგრამ ამ რესურსის გამოყენება უნდა მოხდეს მხოლოდ მდგრადი განვითარების პრინციპების ფარგლებში [9, გვ. 442].

საქართველოს მთის რესურსები წარმატებით შეიძლება გამოვიყენოთ ტურიზმის სამთო, გამაჯანსაღებელი, სპორტული და სათავგადასავლო ტურიზმის ისეთი სახეების, როგორცაა - მთასვლელობა, სამთო-საფეხმავლო ტურიზმი, მეკლდეურობა სამთო-სათხილამურო ირაიტინგი და ფრისტალი, სამთო-ველოსახეობები, რაფტინგი, გაყინული ჩანჩქერების გავლა და სხვა, რომლებზეც მოთხოვნა მსოფლიოში სულ უფრო იზრდება.

ქართველ მეცნიერს კ. არაბულს საქართველოს მთიანეთის განვითარება და მთაში ადგილობრივი მოსახლეობის დაკავება, მხოლოდ ტურიზმით წარმოუდგენია და ამას იგი ასაბუთებს შემდეგი არგუმენტებით [10, გვ. 447]:

1. სასარგებლო სამიწათმოქმედო ფართობების სიმცირე.
2. დამუშავებული ფართობების მცირეკონტურიანობა, ტერიტორიული დაქსაქსულობა და დიდი დახრილობა.
3. მძიმე კლიმატურ-ნიადაგობრივი პირობების გამო მცირე მოსავლიანობა.
4. სოფლის მეურნეობაში მექანიზაციის დანერგვის სიძნელე.
5. მრეწველობის განვითარების არახელსაყრელი პირობები.

მეცნიერ კ. არაბულის ეს არგუმენტები სრულიად საკმარისია საქართველოს მთიან მხარეებში - სვანეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, ხევსურეთში, თუშეთში, სამცხე-ჯავახეთში, მთიულეთში, ფშავში, მთიან აჭარაში და სხვაგან - ტურიზმის მაღალ დონეზე განვითარების დასასაბუთებლად. ეს არგუმენტები სრულიად საკმარისია იმისთვისაც, რომ საქართველოს ამ მხარეებს მიეცეს ტურისტული სპეციალიზაცია, თავისუფალი ეკონომიკური ზონის სტატუსი და ასე დაფიქსირდეს იგი საქართველოს გრძელვადიანი განვითარების გეგმაში: დღეს მათ ასეთი სტატუსი არა აქვთ.

ამასთან, საჭიროა სამთო ტურიზმისთვის შეიქმნას და ამუშადვეს სპეციალური საკანონმდებლო-ნორმატიული ბაზა თავისუფალი ზონის კონტექსტში, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება მისთვის საგადასახადო შეღავათების მინიჭება და სახელმწიფოს პროვილეგიური მხარდაჭერა იაფი კრედიტების მიღებაში. ასეთი მხარდაჭერით სამთო ტურიზმი შესამჩნევ წარმატებებს მიაღწევს და რაც მთავარია, მთის სოფლები აღარ დაიცლება მოსახლეობისგან. ისინი აქტიურად ჩაერთვებიან ტურისტების მომსახურებაში და ექნებათ შემოსავალი. ამის კარგი მაგალითია

კარპატები, რომელიც პოტენციურად საერთაშორისო ტურიზმის განვითარების ერთერთ მნიშვნელოვან დესტინაციას წარმოადგენს [11].

მაგრამ სამთო ტურიზმის განვითარებას აქვს ერთი შემაფერხებელი ფაქტორი, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ იგი სეზონურია და ზამთრის პერიოდში, გარდა ტურიზმის ზამთრის სახეობებისა, მასზე მოთხოვნილება მცირდება. თუმცა, ეს ფაქტები არ უნდა მივიღოთ გადაულახავ წინააღმდეგობად, რადგან, ზამთარი მხოლოდ სამ თვეს გრძელდება და თუ დანარჩენ სეზონებზე (გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა) მთას ტურისტებით კარგად დავტვირთავთ, მთის მოსახლეობა საკმარის შემოსავალს მიიღებს. ამის გარდა, სეზონურია სოფლის მეურნეობაც, მაგრამ ამის გამო, რომელიმე ქვეყანას უთქვამს უარი მის განვითარებაზე?

საქართველოს მთიანეთში ტურიზმის განვითარება დაწყებულია, მაგრამ იგი რამდენადმე უსისტემოდ ხორციელდება, განსაკუთრებით ეს ეხება ტურისტების მომსახურების კერძო საწარმოებს - კვების ობიექტებს, საოჯახო სასტუმროებს და სხვებს. მოთხოვნა საკუთარ პროდუქტზე მათ არ იციან, რადგან, მათ ბაზრის შესწავლის არც განათლება აქვთ, და, რომც ჰქონდეთ, მათ შესაბამის ინფორმაციაზე არა აქვთ წვდომა. საქართველოს ტურიზმის ადმინისტრაცია ამ ფუნქციას რამდენადმე თვითონ ახორციელებს, მაგრამ, იგი მთის რეგიონებისთვის მას ცალცალკე არ სწავლობს.

ამ ჭრილში ამ საკითხის შესწავლა იმიტომ არის აუცილებელი, რომ საქართველოს მთიანი ადგილები ურთიერთგანსხვავებულია და ისინი ტურისტებს სხვადასხვა სახის ტურისტულ მომსახურებას სთავაზობენ. მათგან ვერცერთი მათგანი ავტოგზებით, თუ სატრანსპორტო და სასტუმრო მომსახურებით ტურისტებს (განსაკუთრებით, უცხოელ ტურისტებს) ვერ გააკვირვებს, მაგრამ, სანახაობითი ტურებით, სასიარულო და საწყლოსნო მარშრუტებით, საექსკურსიო-შემეცნებითი ტურებით, სათხილამურო და თევზსაჭერი ტურიზმი, ბუნების ძეგლებით და სალაშქრო ხეობებით - კი.

ტურისტებისთვის საინტერესო და მიმზიდველი იქნება სვანეთის უნიკალური ბუნებრივი ლანდშაფტი და ტურისტული ადგილები [12, გვ. 50]: მღვიმე (ზარგაში); სათევზაო ტურიზმი (ჭუბერი, ლახამულა, იფარი); საცხენოსნო ტურიზმი (მესტია-ქაბე-ადიში-იფრალი-უმგული); ბუნების ძეგლები (მდ. ღალდე-ჭალადის აუზის

ზემოწელში „ფეხულის ქვის“ ლოდი, ადიშის ყინულარდნილი); სალაშქრო ხეობები (თვიბერი-ჟაბეში, უშგული-შხარის მყინვარი, უშბის მყინვარი და სხვები), გადმოსახედი ადგილები (მესტია, ზურულდი, გვალდი, ჰაწვალი, ჰემკილდი); სამთო-სათხილამურო ადგილები, საჯომარდო ადგილები (ჭალა, ბეჩო, ნაკრა (ზედა წელში), უშგული) და სხვა მრავალი.

არანაკლები რესურსული შესაძლებლობები აქვს რაჭა-ლეჩხუმს, თუშეთს, ხევსურეთს და სხვა მთიან ადგილებს. იმის მიუხედავად, რომ რაჭა-ლეჩხუმში ბუნების ძეგლებიც მრავლადაა, მდინარები და ტბებიც და სალაშქრე ხეობებიც, რომელთა მეშვეობით ეს მხარე მრავალნაირ ტურისტულ მომსახურებას სთავაზობს ვიზიტორებს, ტურისტები პრიორიტეტულად მაინც თვლიან სოფლის ტურიზმს, კერძოდ, რეკრეაციულ ტურიზმს. ეს არჩევანი კვლევითაა დადგენილი [13, გვ. 175]. რადგან ეს ასეა, საჭიროა მისი უზრუნველყოფი პროგრამების შექმნა.

თუშეთი, სადაც უკვე 47 საოჯახო სასტუმროა გახსნილი [6, გვ. 141] ტურისტებს აინტერესებთ ულამაზესი პეიზაჟებით, მთებში და ჭიუხებში მოგზაურობით, მთის მდინარეებზე თევზაობით, ჯიხვებზე ნადირობით, თუშური ოჯახების ყოფაცხოვრების დათვალიერებით - ლუდის ხარშვა, მატყლის ჩეჩვა, პაჭიჭების ქსოვა, „მაჭკატების“ ცხობა და ა. შ.

ასევეა ფშავ-ხევსურეთი, მთიულეთი და ხევი. ეს მხარეებიც ტურისტებს სთავაზობს ულამაზეს ბუნების სანახაობას, სათევზაო და საცხენოსნო ტურიზმს, წყალჯომარდობას, თხილამურებით სრიალს (გუდაური) და მრავალ სხვას.

საქართველოს მთიანეთში არსებული ასეთი უამრავი ტურისტული რესურსის მიუხედავად, კვლევის თანახმად, რომელიც 2016 წლის მაის-აგვისტოში ჩატარდა, საქართველოში შემოსულ უცხოელ ტურისტთაგან გუდაური მოინახულა მხოლოდ 3,8%-მა, მესტია და უშგული - 6,7%-მა, ყაზბეგი - 10,5%-მა, ბაკურიანი - 3,2%-მა. ასეთ დროს, ქუთაისი მოინახულა - 13,8%-მა, ბორჯომი - 15,2%-მა, სიღნაღი და გორი - 11,7%-მა [13, გვ. 44]. ჩვენი აზრით, ეს იმიტომ ხდება, რომ უცხოელი ტურისტები ნაკლებად არიან ინფორმირებულნი საქართველოს მთიანეთზე. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზია მთაში არსებულ ღირსეუმიშნაობებთან მისასვლელი გზების სავალალო მდგომარეობაც, ხოლო ხევსურეთში, ხევსა თუ თუშეთში კი - განთავსების ადგილების ნაკლებობა (მოთხოვნა სჭარბობს მიწოდებას [13, გვ. 56].

საქმე ის არის, რომ ყველგან საქართველოში, მთაშიც და ბარშიც, საოჯახო სასტუმროების გახსნა მხოლოდ შედარებით შეძლებულმა ოჯახებმა შეძლეს (ღარიბ ოჯახებისთვის ასეთი ხარჯის გაღება შეუძლებელია), ისინი კი მოსახლეობის მეტად მცირე ნაწილს შეადგენენ. თუ მთიან რეგიონებს ტურისტული სტატუსი მიეცემა და ამასთან, მოსახლეობა კრედიტებსაც დაბალი პროცენტით აიღებენ, მაშინ, ღარიბი ოჯახებიც შეძლებენ საოჯახო სასტუმროების გახსნას და, ეს პრობლემა მოიხსნება.

საქართველოს მთიანეთში ტურიზმის განვითარების ერთ-ერთი დიდი გულშემატკივარი - პროფესორი კობა არაბული წერს: „ამ საკითხზე საუბარი დაუსრულებლად შეიძლება, როცა ქვეყნის ისტორია, მისი სულიერი და ყოფითი კულტურა ამის საშუალებას იძლევა... მთავარია ის, რომ თითოეულ ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობები უნდა ვეძიოთ მხოლოდ იმაში, რითაც ეს ქვეყანა, ეს ხალხი არის უნიკალური... საქართველოს მაგალითზე, მთელი ეს სიმდიდრე, როგორც იტყვიან ხელის გულზე დევს...“ [10, გვ. 474].

საქართველოს მთის, კერძოდ, ხევსურეთის მეორე გულშემატკივარი იაგო არაბული, პროფესორი გერმანისტი, 2018 წლის 22 მარტს, ქ. ბერლინში ქართულ საზოგადოებისთვის წაკითხულ მოხსენებას თემაზე - „ხევსურეთი - თანამედროვეობა და წარსული“, ასე ამთავრებს: „ჩვენ ჯიუტად ვცდილობთ ძველი წეს-ჩვეულებების და ტრადიციების შენარჩუნებას და ოჯახებისთვის ჩვენი ტურისტული აქტივობით დამატებით შემოსავლების გაჩენას, მაგრამ ეს საკმარისი არ არის. ხევსურეთს დღეს სჭირდება სწორი, ეფექტიანი, რაციონალური პოლიტიკა, ინვესტიციები და ინფრასტრუქტურის განვითარება, რაც სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს“ [14, გვ. 35].

ჩვენი აზრით, ერთიც მართალია და მეორეც. თანაც, ეს სიმართლე ეხება არა მხოლოდ ხევსურეთს, არამედ, საქართველოს მთიანეთის ყველა მხარეს - თუშეთს, რაჭას, ფშავს, მთიულეთს, ხევს, სვანეთს და სხვებს. კობა არაბული მართალია იმაში, რომ ამ მხარეებში ყველგან ტურისტული სიმდიდრე თითქმის პირველყოფილი სახით მართლაც ხელის გულზე დევს და გამოყენებას ელოდება. იაგო არაბული კი, მართალია იმაში, რომ საქართველოს მთიანი მხარეების სოფლები თითქმის დაცლილია ახალგაზრდობისგან, მოხუცებს კი, სამეწარმეო ცოდნა არა აქვთ. მთიდან

ახალგაზრდობა ან ბარში (ქალაქებში) ჩამოდის სამუშაოს საშოვნელად, ანდა ემიგრაციაში მიდის საზღვაგარეთ.

მთის კიდევ ერთი ჭირისუფალი, ხევსურეთში მცხოვრები პოეტი ნიკო ზვიადაური თავის ერთ-ერთ ლექსში უფალს შესთხოვს: „უფალო გადაარჩინე ყუნწზე მისულეზ ფხოვლები!“ [15, გვ. 56]. ეს მდგომარეობაც მხოლოდ ფხოვში, ანუ ფშავ-ხევსურეთში არ არის. იგივე მდგომარეობაა რაჭაში, თუშეთში, მესხეთში და სხვა მთიან ადგილებში. შედარებით უკეთესი მდგომარეობაა სვანეთში.

დიახ, ტურისტული სიმდიდრე გვაქვს, მაგრამ, ადგილობრივი მოსახლეობა ისე კატასტროფულად შემცირდა, რომ ფაქტიურად ამ სიმდიდრის მომხმარებელი აღარ დარჩა. „2014 წლის აღწერის მონაცემებით, მაღალმთიანი დასახლებების სტატუსის მქონე დასახლებებში დაახლოებით 331.4 ათასი ადამიანი ცხოვრობს, რაც 2002 წლის აღწერის მონაცემებთან შედარებით 28%-ით ნაკლებია“ [17, გვ. 15]. არც დღეის მდგომარეობით იქნება სახარბიელო მდგომარეობა, ვითარება მხოლოდ და მხოლოდ უარესდება.

კარპატებში 1,3 მლნ ადამიანი ცხოვრობს და მათაც უჭირთ ტურიზმის უზრუნველყოფა სათანადო კადრებით [11], ჩვენს მთიანეთში კი, მოსახლეობა როგორც პოეტი ნიკო ზვიადაური წერს, „ყუნწზეა“ მისული. ამიტომ საქართველოს მთიანეთში, უპირველესად, უნდა მოწესრიგდეს ინფრასტრუქტურა - გზები, ხიდები, კომუნალური მეურნეობა და სხვა, რომ მოსახლეობამ დაიწყოს დაბრუნება. პარალელურად კი, ტურიზმის განვითარების მიმართულებით ისეთი კომპლექსური ღონისძიებები უნდა განახორციელოს, როგორც განხორციელდა და დღესაც ხორციელდება ურუგვაიში, რომელშიც ჩართულია ქვეყნის მთავრობა მთლიანად, ეროვნული კონგრესი, რეგიონული მმართველობები, ტურიზმის კომისია, წარმომადგენლობითი პალატა, კერძო სექტორი, ტუროპერატორები და კერძო პირები [11].

საქართველოს საბაზრო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების, გზების მოვლა-შენახვის, ახალი მაგისტრალების, შიდასახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი გზების მშენებლობაზე 2019 წელს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დახარჯულია 1387,7 მლნ ლარი [16]. გრანდიოზული ციფრია! ამ თანხაში რომ მთიანეთის კეთილმოწყობა პრიორიტეტი ყოფილიყო, მაშინ, ამ ორ წელიწადში ბარიდან მთაში მოსახლეობის „დიდი დაბრუნება“ დაიწყებოდა. რადგან ეს პროცესი არ დაწყებულა, ეს იმას ნიშნავს,

რომ საქართველოს ვერცერთმა ხელისუფლებამ მთის დანიშნულება და მნიშვნელობა ვერ გაიცნობიერა.

ამიტომ იწერება ამ თემაზე სტატიები ხშირად. ეს სტატიაც ამიტომ დაიწერა. მთას ტურიზმის გარდა, სხვა რესურსი არა აქვს, ტურიზმს კი, მაღალი შემოსავალი მოაქვს. ამიტომ, ჩვენი წინადადებაა მივხედოთ საქართველოს მთიანეთს, კეთილ-მოვაწყოთ იგი და **მხოლოდ ტურიზმისთვის** გამოვაცხადოთ იგი თავისუფალ ეკონომიკურ ზონად ყველა იმ შეღავათებით, რომელიც ეძლევა ასეთ ზონებს. მაღალმთიან რეგიონის შესახებ კანონის შემუშავება და მასში, მთაში დასაქმებულ-თათვის ხელფასზე 30 თუ 50 ლარის დამატება, მთის დემოგრაფიულ სიტუაციას ვერ შეცვლის, ვერც ბავშვების შექმნაზე ერთჯერადი 1000-1600 ლარიანი დახმარებები უშველის საქმეს. მთაში „რადიკალური გარღვევა“ საჭირო.

დასკვნა

საქართველოს მთიანეთს - ხევსურეთს, რაჭა-ლეჩხუმს, სვანეთს, ფშავს თუ სხვებს - ჯერ კიდევ საბჭოთა ხელისუფლება პირდებოდა კეთილმოწყობას. ეს დაპირებები შემდეგშიც გაგრძელდა და დღესაც გრძელდება. საბჭოთა პირობებში ტურიზმი რიგითი დარგი იყო და მის განვითარებას არავინ მთას არ უკავშირებდა. დღეს, ტურიზმი საქართველოს ეკონომიკის პრიორიტეტული სექტორია, და, სწორედ საქართველოს მთებში დევს მისი განვითარების რესურსი. ასეთ დროს, საქართველოს ბიუჯეტის განაწილებისას აშკარად სახეზე გვაქვს საბჭოური „მემკვიდრეობითობა“ და „ინვესტიციური ახლომხედველობა“. აშკარად გვეშლება არჩევანი. საქართველოს რომ განვითარებული სამოქალაქო საზოგადოება ჰყავდეს, რომელიც გააკონტროლებს ქართული სამთავრობო ინსტიტუტების გადაწყვეტილებებს, მაშინ, არსებული ტრაექტორია შეიცვლებოდა. საქართველოს მთიანეთის კეთილმოწყობა ტურიზმის განსავითარებლად მთიანეთის თავისუფალ ეკონომიკურ ზონად გამოცხადება და სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ამ პროექტისთვის სოლიდური თანხების გამოყოფა, საქართველოს საზოგადოებრივი ინტერესია. დაუშვებლად მიგვაჩნია, მასების ინტერესების იგნორირება და ასეთი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საქმის „სახვალიოდ თუ საზეგაოდ“ გადადება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **პაპავა ვლ.** ეკონომიკური კრიზისის დაძლევის გასაღები მედიცინაში ძევს. გაზეთი „კვირის პალიტრა“. 1-7 მარტი. 2021. გვ. 8.
2. **Alvaredo F., Atkinson B., Piketty T., Saez E.** (2013). the Top 1-percent in International and Historical Perspective. NBER Working Paper 19075. National Bureau of Economic Research. Cambridge. Massachusetts.
3. **Fuentes Nieva R. and Calasco N.** (2014). Working for the Few-Political Capture and Economic Inequality.
4. **ჭითანავა ნ.** საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების თავისებურებები და პერსპექტივები. ნაშრომში - „საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები“. თბ., 2010.
5. **Волянский С. К., Калужный Д. В.** Третий путь цивилизации. М., 2002.
6. **ხელაშვილი ი.** მდგრადი განვითარების ტრანსდისციპლინარული კვლევების აქტუალურობა ბიზნესში. ჟ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“. #3. 2017. გვ. 131-143.
7. **იაშვილი ი., დოღონაძე თ.** ტრანსდისციპლინარული კვლევა მდგრადი ტურიზმის განვითარებისთვის. ჟ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“. #2. 2018. გვ. 110-121.
8. **მეტრეველი მ.** ტურიზმის ეკონომიკა და პოლიტიკა. თბ., 2011.
9. **გაბუნია დ., ქართველიშვილი გ.** საქართველოს მთიანეთის ტურისტული რესურსების ეფექტურად ათვისების ზოგიერთი ასპექტი. ნაშრომში - „საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები“. თბ., 2010.
10. **არაბული ვ.** საქართველოს მთიანეთის ტურიზმის განვითარების თანამედროვე ასპექტები. ნაშრომში - „საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები“. თბ., 2010.
11. **კვარაცხელია ნ.** კონკურენტული უპირატესობის მიღწევა ტურიზმში, როგორც პრაგმატული სახელმწიფო პოლიტიკის წარმატება, ურუგვაისა და უკრაინის მაგალითზე. თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. თბ., 2010;
12. **Katsitadze N.**(2020) Methodological Recommendations for Forming and Developing Priority Directions of Racha Rural Tourism (“Economics and Business”);

13. აფციაური მ. ტურიზმის განვითარების საინვესტიციო მენეჯმენტი, კვლევა. თბ., 2015.
14. აბესაძე ნ., მინდორაშვილი მ., ფარესაშვილი ნ. უცხოელ ვიზიტორთა ტურისტული ხარჯები საქართველოში. თბ., 2018.
15. შრადე რ. ხევსურეთი, 1960-1977-2012. თსუ გამომცემლობა. 2015.
16. ჯაფარიძე ს. სულის პური. თბ., „ჩვენი მწერლობა“. 2016;
17. საქართველოს მაღალმთიანი დასახლებების განვითარების სტრატეგია 2019-2023“. თბ., 2018;
18. ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები 2021-2024 წლებისთვის. თბ., 2020;
19. Katsitadze N. (2018) State Policy in Tourism – Business (MICE) Tourism in Georgia, “Economics and Business,” vol. XI, #4.

Elisabed Baliashvili,

*Academic Doctor of Economics, Invited staff of the Faculty of Economics
And Business of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

ONCE AGAIN ON THE MOUNTAIN TOURISM POTENTIAL OF GEORGIA

10.36172/EKONOMISTI.2021.XVII.02.Baliashvili

Expanded Summary

In the article - "**Once again on the mountain tourism potential of Georgia**" - as its title shows, it is discussed the potential for tourism development in Georgia in the context of its mountainous part - Svaneti, Khevsureti, Tusheti, Pshavi and other mountainous regions.

A mountainous region is a geographical, economic and social entity whose terrain, climate, natural and cultural heritage, as well as socio-economic policies require the development and development of emergency rules of protection, and subsequently - the enactment.

The mountainous regions of Georgia included 13 historical-ethnographic regions, which according to the current administrative-territorial division are mainly 3 regions (+ Zemo Svaneti and Tusheti), including 16 districts and 272 local (community-rural) administrative units. It should be noted, however, that such a division is conditional.

Currently, according to the Law on Socio-Economic and Cultural Development of Mountainous Regions adopted by the Parliament of Georgia, the number of such villages at the time of its adoption was 497, at present at the expense of additions 15 villages of the regions were added) their number is 1540.

Georgia's mountain resources can be successfully used for such tourism as mountain, recreational, sports and adventure tourism, such as mountaineering, mountaineering, hiking, skiing and crystal, mountain biking, rafting and more. , On which the demand in the world is growing.

According to the relevant information, the author of the article proves that these mountainous parts of Georgia have a great tourist wealth and if anything hinders the intensive and large-scale development of tourism there, it is their lack of amenities.

Another serious problem is that the villages in the mountainous parts of Georgia are almost empty of young people, while the elderly have no entrepreneurial knowledge. Young people from the mountains either come to work in the bar (in the cities) slowly, or emigrate abroad.

The passive attitude of the government towards the mountain, according to the author, is a Soviet legacy, and the lack of funds spent on mountain improvement - "investment shortsightedness".

It is true that the development of tourism in the highlands of Georgia has begun, but it is carried out somewhat unsystematically, especially in the case of private tourism services - food establishments, family hotels and others. They do not know the demand for their product because they have no market research education, and even if they do, they do not have access to relevant information. The Georgian Tourism Administration performs this function to some extent, but it does not study it separately for the mountainous regions.

However, farmers operating in highland settlements and the private and public sectors themselves point out the lack of qualified human resources and non-compliance with the requirements of the existing market. Vocational schools operate only in Mestia, Ambrolauri, Kazbegi (Stepantsminda and Gudauri) and Tianeti municipalities.

At present, most of the mountainous settlements of Georgia are not covered by fiberoptic cable and also not all settlements have access to the services of mobile operators, which limits the access of the local population to the Internet and, consequently, is a barrier to development and access to services

According to the population of highland settlements, access to transport is not easy either, although it increased from 31% to 61% between 2015-2018, but access to public transport remains one of the challenges. Only a small part of the highland settlements is supplied with gas supply, 1460 out of 1730 highland settlements (with 85045 potential customers) do not have natural gas supply.

It is necessary to study this issue in this context because the mountainous places of Georgia are different and they offer different types of tourist services to tourists. None of them will surprise tourists (especially foreign tourists) with their buses or buses, but with sightseeing tours, hiking and boating routes, sightseeing tours, skiing and fishing, hiking and hiking. Yes.

1387.7 million GEL was spent from the state budget in 2019 on the improvement of Georgia's market infrastructure, road maintenance, construction of new highways, domestic and local roads, which is a grand figure. If the improvement of the mountains was a priority with this amount, then in these two years the "great return" of the population from the bar to the mountains would begin. Since this process has not started, it means that none of the Georgian authorities understood the purpose and significance of the mountain.

With his opinions and excerpts from the works of other scientists, the author proves that the Georgian highlands have no alternative to the development of other fields besides tourism. Therefore, we should declare the mountains of Georgia only as a free economic zone for tourism and provide all the necessary benefits.

In addition, it is necessary to create and operate a special legislative–normative framework for mining tourism in the context of a free zone, in which the calculation will be to provide tax benefits and provide pro-government support for cheap loans. With such support, mountain tourism will achieve noticeable success and, most importantly, mountain villages will no longer be depopulated. They will be actively involved in attracting tourists and will have an income.

Developing a law on a mountainous region and adding 30 or 50 GEL to the salary of those working in the mountains will not change the demographic situation in the mountains, nor will a single 1000-1600 GEL deduction for the purchase of children help. "Radical breakthrough" is needed in the mountains .

Today, tourism is a priority sector of the Georgian economy, and its development resources lie in the mountains of Georgia. At such times, when it comes to Georgia's budget, we clearly have Soviet "heredity" and "investment short-sightedness."

The author considers Uruguay to be the best example of the development of the Georgian highlands and tourism there.

Key words: *Mountaineer*; Mountain tourism; Mountain tourism potential; Mountain infrastructure.